

SCALA

Architecten
Oude Molstraat 36B
Postbus 134
Telefoon:
E-mail:
Website

2501 CC Den Haag
31(0)70-3638476
postbox@scala-architecten.nl
www.scala-architecten.nl

➤ 603

➤ De Nobelhorst

➤ 30 juni 2016

Dit verhaal is geschreven als onderlegger voor het ontwerp van de “landgoedonderdelen” in Nobelhorst, de dorpse wijk in Almere. Scala heeft als ontwerpopdracht alle woningen die op de een of andere manier thematisch in verband zijn gebracht met het bestaan van een landgoed, de Nobelhorst. Dit landgoed heeft een dragende rol in het stedenbouwkundige ontwerp.

Almere ligt op land wat pas recent is ingepolderd. Er was water, eeuwenlang. Het verhaal is gefantaseerd en kan alleen maar bestaan op een plaats waar geen andere geschiedenis heeft bestaan.

Sinterklaasgedichten zijn ook gefantaseerd, sinterklaas is fantasie, en tevens het bewijs dat fantasie serieus genomen kan worden. Met deze gefantaseerde geschiedenis is een mogelijke samenhang in stedenbouw en architectuur aangebracht, binnen onze cultuur en binnen de geschiedenis.

Het verhaal van Hagobert en de heren van Nobél is een voorleesverhaal voor kinderen.

Het is gepubliceerd in een voorleeskleurboek met kleurplaten zoals al van de eerdere woningen in Nobelhorst zijn verschenen. Een aantal woorden zijn gemarkeerd als google-woorden, begrippen uit de geschiedenis, beroepen en bouwkunde.

We hopen dat het verhaal niet alleen voor de kinderen, maar ook voor de voorlezers als inspiratiebron kan dienen. Naast de projectmatige huur- en koopwoningen zullen ook particulieren hun huis kunnen (laten) bouwen in de Nobelhorst. Het verhaal biedt voldoende aanknopingspunten voor spannende toevoegingen. Wie weet verschijnen er nog boshutten, kleine paleizen of huizen van hofdames...

Het verhaal van Hagobert en de heren van Nobel

Er was eens, lang geleden, maar niet zo ver hier vandaan, een man.

Er zijn maar weinig verhalen over hem en dat is niet verwonderlijk. Hij sprak zelden en kreeg op latere leeftijd de bijnaam “De Stille”. Toch moet Hagobert veel hebben mee gemaakt.

Hij groeide op in het ruige land waar ooit de Eem uitmondde in de zee. Hoewel hij als kind wel gezien werd bij de vissershutten langs het water, groeide hij op in de havezate niet ver daar vandaan.

Op jonge leeftijd verliet hij het huis, de eerste keer. Dat ging gepaard met veel geruzie en daarover werd wél gesproken, tot lang daarna. Sommigen zeggen zelfs dat het gedicht van

Geerten Gossaert 'De Moeder' op zijn vertrek gebaseerd is. Hij moet hoogstens 16 jaar geweest zijn.

Hoe het ook zij- hij kwam meer dood dan levend terug.

De inspanningen van zijn moeder zijn de enige reden dat hij weer opknapte. Ze liet een speciaal paviljoen voor hem bouwen, vlak bij de bosrand, zodat hij buiten, uit de wind, iedere beschikbare zonnestraal kon aanwenden om zijn kracht weer op te bouwen. Ze legde daar omheen een kruidentuin aan, met droogrekken en een kookpot. Haar niet-aflatende inspanningen gaven haar de bijnaam "De Nobele" en daarmee is geen woord teveel gezegd.

Dag en nacht bleef zij naast zijn bed, bezig met koortswerende compressen, aftreksels en zalven. De havezate kreeg in die tijd de naam De Nobelhorst.

Toen hij opknapte, braken er een paar gelukkige jaren aan. Moeder en zoon brachten hun dagen op het landgoed door, vooral buiten. Hij legde zich toe op het verbeteren van de grond door de aanleg van sloten en vijvers voor de afwatering, geholpen door Fritz, een hannekemaaiër die na het oogstseizoen gebleven was. Zijn moeder werkte in de kruidentuin en legde zich toe op maken van kruidenbrouwsels wat zij tot grote hoogte vervolmaakte.

Maar de jaren eisten hun tol en tijdens een koude winter liep zij een kwaadaardige hoest op. Het voorjaar liet lang op zich wachten dat jaar en zij overleed voor de warme lente-dagen verlichting konden geven. Verscheurd door verdriet verliet Hagobert hals-over-kop het huis, alles achterlatend, Fritz inclusief. In afwachting van de terugkomst bouwde die een hut voor zichzelf in het bos en sloot het huis af.

De jaren verstreken. Het huis verkommerde. Fritz werd ouder. In het voorjaar baggerde hij de sloten uit. Hij plantte wat appelbomen en naast de kruidentuin legde hij een moestuin aan.

En net toen niemand er meer op rekende, verscheen er een koets op de oude oprijlaan, gevolgd door een dichte wagen die bespannen was met 4 paarden.

Hagobert keerde voor de tweede keer terug, nu als een volwassen man. Het was overduidelijk dat hij ergens fortuin had gemaakt, want hij ronselde in de buurt direct een ploeg werklieden.

Als eerste herstelde hij het ziekenpaviljoen en zorgde dat Fritz daarheen verhuisde. Hij betrok zelf tijdelijk de boshut, maar bouwde voor zichzelf een klein en zeer degelijk huis. Het werd opgetrokken uit metselwerk met eiken balklagen. De stookplaats werd voorzien van een schoorsteenmantel. Naast het geriefelijke woongedeelte kwam een kleine werkplaats onder hetzelfde dak. Bij dit huis werd een lange loods gebouwd, waarvan in het begin niemand wist waarvoor.

Zijn huis werd al gauw het middelpunt van vele activiteiten, want van hieruit gaf hij leiding aan de herbouw van het nieuwe landhuis, op de plek van het oude huis. Evenals zijn eigen huis werd dat zeer degelijk uitgevoerd, maar het was bepaald niet klein. Metselaars en timmerlieden werkten lange dagen achtereen. Fier en statig verrees het aan het eind van de laan. Aan de achterzijde verscheen een elegant stenen terras.

Met enige regelmaat kwamen er wagens aan bij zijn loods, bespannen met 2 en soms met 4 paarden. Soms zaten er meubelen in, maar meestal waren het boeken. De loods deed dienst als pakhuis. Er kwamen wagens aan met naaisters en grote bundels stof, in patronen die je hier niet ziet. Het grote huis werd ingericht, niet zomaar gerieflijk, maar werkelijk met grandeur.

En net toen kwade tongen begonnen te fluisteren over hoogmoed en overdaad, verschenen er 3 koetsen. Met ratelende wielen passeerden de koetsen de brug en stopten voor het nieuwe huis. Uit de eerste koets stapte een vrouw. Roerloos stond zij naast de koets en keek niet naar het huis, maar naar de man die er voor stond. En in de stilte die om hen heen viel, stapten uit de tweede koets 4 kinderen die luidruchtig voorbij de vrouw stormden en renden naar de man. Hun vader! Hagobert was tijdens de lange jaren van huis getrouwd en had een gezin. Hij sprak een vreemde taal met zijn vrouw. Allerlei verhalen deden daarna de ronde: hij zou al tijdens zijn eerste reis bevriend zijn geraakt met Raymond van Bourgondië. Andere spraken dat tegen en wisten zeker dat hij pas de tweede keer mee was met de Reconquista. Nog verder dan Spanje, zelfs tot in Portugal! Er werd verteld dat hij zijn bruid van Alfons de Eerste zelf had gekregen, maar anderen verzekerden dat het de liefde was die hen in Sintra bijeen had gebracht. Daar woonde de vrouw toen, in het paleis van Pena. Het nabijgelegen klooster had aan de leeszaal een terras met een zonnewijzer en daar, juist daar, kwamen zij beiden vaak, en ontmoeten elkaar en leerden elkaars taal.

Hoe dan ook: daar lag het nieuwe huis, klaar voor zijn vrouw en zijn kinderen: Alfons, Raymond, Mathilde en Teresa. Er braken drukke tijden aan en in de jaren die volgden waren er altijd wel werklieden bezig met nieuwe uitbreidingen en aanpassingen.

Mathilde had een aangeboren talent voor de geneeskunst met kruiden. Zij was vaak in de kruidentuin te vinden, en nam later haar intrek in het oude ziekenpaviljoen. Zij werd vermaard om haar kunde en kreeg een aantal leerlingen. Het paviljoen werd uitgebreid. Haar hulp werd ingeroepen bij ziektes op alle omliggende boerderijen. Als vroedvrouw had zij bijna alle pasgeboren babies in haar handen en geen enkele kraamvrouw werd ziek onder haar zorg. Raymond legde zich toe op de schapenhouderij en had een vaste weide, midden in het landgoed. Deze weide is nog altijd onbebouwd. Voor de herders die bij hem in dienst traden werden een aantal winterhutten gebouwd. Ook de oude boshut werd als herdershut in gebruik genomen. Hagobert's vrouw verliet het landgoed zelden en bracht veel tijd door met haar boeken. De eerste jaren was zij vaak in de kleine bibliotheek in het grote huis te vinden. Hagobert bouwde voor haar een aparte bibliotheek bij de kruidentuin. Zij verhuisde het grootste deel van haar collectie daarheen en was er vaak te vinden, in het gezelschap van Mathilde.

De Nobelhorst ontving veel buitenlands bezoek. Koetsen en karren kwamen af en aan. Hagobert liet ruime koetshuizen bouwen langs de oprijlaan. Koetsiers van zijn gasten werden ondergebracht in woningen bij de stallen. Er kwam een vaste hoefsmid, met een drietal knechten. De eerste travalje was al snel niet meer voldoende en werd uitgebreid. Koetsen en wagens werden gerepareerd en wielen werden beslagen voor de verre terugreis. Op het erf voor de smidse was altijd bedrijvigheid. De smederij werd iets uitgebreid en een meiler werd om de hoek van het pleintje in gebruik genomen.

Er kwam een logement voor de reizigers, want de handel bloeide met zoveel gasten die allemaal een warm onthaal kregen in het grote huis. De postkoets kreeg er een vaste halte, en ook postduiven vlogen af en aan. Een 4-tal duivenmelkers hadden hun handen vol aan het werk voor de Nobelhorst. Een drietal dames liet voor zichzelf een huis bouwen. Het waren vriendinnen van de vrouw, of misschien wel hofdames. Zij bleven altijd de vreemde taal spreken.

Alfons nam al snel de leiding van de bouwactiviteiten over van zijn vader. Hij zette een eigen zagerij op, met een droogloods en werkplaats. Hij stelde houtvesters en een boswachter aan en het bos van de Nobelhorst werd één van de eerste ter wereld waar niet alleen gekapt, maar ook aangeplant werd.

Therese trouwde als enige, met een zoon van de naastgelegen boerderij. Zij verpachtten hooiland en weides en lieten pachtershuizen bouwen voor degenen die besloten zich toe te leggen op het melkvee. Zij legden de basis voor een melkhandel met kaasmakerij.

Hagobert bereikte een uitzonderlijk hoge leeftijd. Ook na het overlijden van zijn vrouw was hij vaak in het gezelschap van zijn kinderen te vinden.

Het geluk van kleinkinderen viel hem niet ten deel. Als door een speling van het lot bleven zijn kinderen kinderloos. Kwam het door een onbekende ziekte? Het is nooit opgehelderd. Ook zijn kinderen bereikten een hoge leeftijd, maar na hun dood werd het stil op het landgoed. Onkruid overwoekerde in een paar jaar de tuinen. Weer en wind kregen er vrij spel. De Nobelhorst werd geschiedenis, de geschiedenis werd een verhaal en het verhaal leek wel een sprookje.

De dreiging van het water werd groter. Hoewel de achtergebleven pachters en werklieden na de eerste Elizabethsvloed begonnen met het verbeteren van de afwatering, werd de derde vloed hen te veel. De funderingen van het grote huis konden de druk van het water niet weerstaan, het huis verzakte en een groot deel stortte in. De Nobelhorst werd een verdrinken landgoed en bij eb viel alleen het muurwerk van het oude huis nog droog.

Toen het water jaren later zakte, werd het kleine huis van Hagobert als eerste opgeknapt en weer bewoond. Langzaam maar zeker werden ook de kleine ambachtshuizen zo goed en zo kwaad als het ging weer geschikt gemaakt voor bewoning. De voormalige koetshuizen en ook de stallen werden in gebruik genomen als woning.

In de zeventiende eeuw verscheen een groep adellijke jongemannen ten tonele. Zij spraken frans onderling en reisden in het gevolg van Lodewijk de XIV. Na het passeren van de IJssellinie waren zij gezwicht voor de vrijheid die in de moeraslanden heerste. Ze jaagden in de zomer van 1672 op vogels en wild uit de struiken, die op de droogvallende landen opschoten. Het beviel hen zo goed dat zij er bleven. Zij noemden zich de heren van Nobél.

De aanleg van een nieuw huis werd ter hand genomen, deels op de oude funderingen. Het werd een groots huis, een volle verdieping hoger, met een bordes voor de entrée. Rondom werden tuinen aangelegd volgens frans ontwerp. De oprijlaan werd beplant met een dubbele rij bomen en de bewoners van de overgebleven huizen werden in dienst genomen, als pachter, koetsier, dienstbode of kleedster. In het huis werd frans gesproken en het hele landgoed werd bestuurd alsof het een frans "propriété" was. Er werd een tolhuis gebouwd aan het begin van de oprijlaan. In de omliggende landen werden de wegen onderhouden en er liepen regelmatig patrouilles. De boerderijen moesten accijns afdragen, en konden in ruil daarvoor zonder tol gebruik maken van de wegen.

Op de plaats van het oude ziekenpaviljoen groeiden groenten en kruiden opvallend goed en werd een Orangerie gebouwd. Het logement werd opgeknapt en ontving weer reizigers zoals eeuwen daarvoor. De smidse en de wagenmakerijen werden weer in gebruik genomen.

Een deel van de boswachterij werd omgevormd tot een engels park, wat doorliep in de omringende bossen.

Zo werd het landgoed gemoderniseerd en klaar gemaakt voor de moderne tijd.

Maar toch, ook nu nog, als je langs de oprijlaan of de sloten langs het bos loopt dan lijkt zo af en toe de geest van Hagobert en de zijnen nog rond te waren...

Google voor de reizen van Hagobert:

Geerten Gossaert, De Moeder	Alfons 1, de veroveraar
Raymond van Bourgondië	Odo I van Bourgondië
Teresa van Leon	Sintra
Palacio da Pena	Reconquista

Over de heren van Nobél:

Hollandse Oorlog van Lodewijk de XIV

Google voor het landgoed:

Steentijd: Eemmondig, Archeologische vindplaats, Oker

Late middeleeuwen: Havezate	Travalje
Eerste, tweede en derde Elizabethsvloed.	Orangerie
Postkoets	pachter
	meiler

Beroepen:

Houtvester	Duivenmelker	Hoefsmid
Hannekemaaiër	Kolenbrander	

Nog meer leuke woorden: blazoën, karos, leerlooiers, riemenmakers, rijtuigenmakers, slotbrug, oprijlaan, herbarium, kruidentuin, droogrek, aftreksel, brouwsel, compres, oude menu's en gerechten zoals zwanenhals gevuld met druiven, eendenkooi, zwanendrift, leenman, heerlijkheid, tolrecht, jachtrecht, visrecht, tiend, accijns, sjees, landauer, brik, tentwagen, postkoets.

Woorden over bouwkunde en ontwerp : schoorsteenmantel, balklaag, wandbespanning, ojief, gootlijst, timpaan, risaliet, bordes, franse tuin, engels park, vista.